

SolidaridadBlad

Informatieblad van ontwikkelings-organisatie Solidaridad.
Jaargang 23, nummer 3, november 2007

De interkerkelijke ontwikkelings-organisatie Solidaridad is een gezamenlijke activiteit van kerken in Nederland. In het algemeen bestuur van Solidaridad zijn vertegenwoordigd de Rooms-Katholieke Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland en enkele kleinere kerken zoals de Oud-Katholieke Kerk, de Doopsgezinde Broederschap en de Remonstrantse Broederschap. Namens deze kerken ondersteunt Solidaridad projecten in Afrika, Azië en Latijns Amerika en verzorgt voorlichting over kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen in Latijns Amerika.

Eindredactie: Gudule Boland
Druk: Drukkerij Pascal, Utrecht
Vormgeving: Daan van Beek, Utrecht
Omslagfoto: Marieke Weerdesteijn / CREM
Foto's: Solidaridad, tenzij anders bij de foto staat vermeld

ISSN 0169-3239

Solidaridad

't Goylaan 15, 3525 AA Utrecht
Tel. (030) 272 03 13
E-mail: info@solidaridad.nl
Internet: www.solidaridad.nl
Giro voor giften: 180 44 44

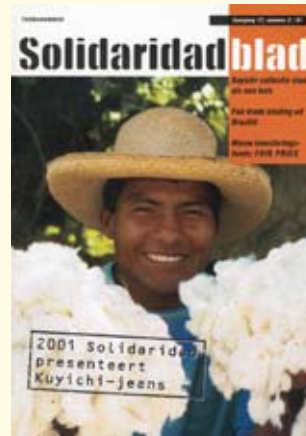
Het Solidaridadblad is gedrukt op FSC gecertificeerd papier.

Laatste Solidaridad blad

Jaargang 23 alweer van het Solidaridad blad. De beslissing om ermee te stoppen betekent het einde van een tijdperk, het einde van ons 'clubblad'. De nieuwe media halen ons in; in ieder geval heeft dat het besluit doen vallen. We willen meer tijd en energie besteden aan de e-mailnieuwsbrief en de website. Toch overvalt mij enige weemoed want mijn collega's en ik hebben altijd met veel plezier dit blad gemaakt. Maar, we zullen zeker niet stoppen met schrijven. U blijft van ons horen en we hopen dat u ons enthousiast blijft volgen. Van harte beveel ik u daarom een abonnement op onze e-mailnieuwsbrief aan. Aanmelden via www.solidaridad.nl

Gudule Boland

Inhoud

- 3 'Nieuw dieet' voor Nederlandse koeien, varkens en kippen – Braziliaanse verantwoorde soja in het veevoer
- 4 Directeur Nico Roozen ontvangt koninklijke onderscheiding
- 6 'Hier heeft het volk gewonnen'
- 8 Foto-essay over de verkiezingen in Sipakapa
- 11 Op reis met Wederzijds en PASEO
- 12 'De indiaanse kijk op de conquista' – Oude tradities voor een nieuwe toekomst
- 14 Milieuvriendelijker produceren in Zuid-India – Energiebesparing en waterzuivering in ververijen
- 16 Solidaridad informatie

‘Nieuw dieet’ voor Nederlandse koeien, varkens en kippen

Braziliaanse verantwoorde soja in het veevoer

foto Jan Gilhuis

‘Een ei hoort erbij.’ Maar wat heeft die kip gegeten? De kippen die het 4-Granen ei leggen, eten sinds kort verantwoorde soja. Campina-koeien worden er sinds vorig jaar al mee gevoerd en in 2008 volgen de eerste varkens het ‘nieuwe dieet’. Het vlees zal worden verkocht bij keurslagers en supermarkten. In dit artikel een overzicht van de initiatieven van Solidaridad om samen met de Nederlandse veehouderijsector de markt voor verantwoorde soja te vergroten.

Er gaat geen dag, ja zelfs geen maaltijd voorbij zonder soja. Onze zuivel, eieren, vlees en talloze toepassingen van soja in bewerkte levensmiddelen maken de Nederlanders tot een grootverbruiker van soja. De sojateelt groeit onstuimig in de grootste producentenlanden Brazilië, Argentinië, Paraguay en Bolivia. Naast soja voor menselijke consumptie groeit ook de vraag naar soja voor biodiesel. Mensen, de landbouw, natuur en milieu worden bedreigd door de gevolgen van de grootschalige arbeidsextensieve teelt. De problemen worden inmiddels breed erkend in de sojasector dankzij een jarenlange inzet van de Nederlandse sojacoalitie en haar partners in Latijns Amerika. Ook Solidaridad speelt een belangrijke rol in de sojacoalitie. (Zie eer-

↑ Een sojaplant van dichtbij bekeken. Soja die daarna onzichtbaar wordt maar in meer dan zestig procent van de levensmiddelen in de supermarkten terugkomt.

dere artikelen over soja in Solidaridadblad nummer 1 van 2007 en nummer 3 van 2006 en het jaarverslag van 2006). Nu zijn ook de eerste producten waarvoor verantwoorde soja is gebruikt op de markt. Campina was in 2006 het eerste grote bedrijf dat duurzame soja inkocht, bedoeld als veevoer voor melkkoeien. Dit jaar is Solidaridad ook gaan samenwerken met De Hoeve varkensvleesproducenten en Kwetters eieren, de producent van het 4-Granen ei.

Varkensvlees en eieren

De Hoeve is een relatief klein samenwerkingsverband van zo'n twintig varkensboeren in Brabant en Gelderland die allemaal werken onder het Milieukeur. De meeste afzet vindt plaats bij keurslagers. De Hoeve ondersteunt de varkenshouders bij hun bedrijfsvoering en is voortdurend op zoek naar vernieuwing waarbij op dit moment maatschappelijke thema's de boventoon voeren. Solidaridad, Stichting Natuur en Milieu en Stichting DOEN hebben samen met De Hoeve en andere partijen in de keten (veevoederbedrijven, slachterijen, grossiers en keurslagers) een project opgezet om de varkensvleesproductie te verduurzamen. Er is daarnaast aandacht voor dierenwelzijn, bijvoorbeeld het

niet castreren van de biggen en grotere behuizing voor de dieren. Solidaridad concentreert zich op de verwerking van duurzame soja in het veevoer en de verkoop aan de consument.

Het bedrijf Kwetters BV produceert 1,3 miljard eieren per jaar en is bekend van onder andere het 4-Granen ei. Kwetters heeft inmiddels de eerste duurzame soja ingekocht en wil de komende jaren het 4-Granen ei produceren met duurzame soja in het veevoer. Cordaid, Fair Food en stichting DOEN ondersteunen dit project.

Het organiseren van alle schakels in de productie-consumptieketen is cruciaal want de marges zijn klein en extra logistieke handelingen voor bijvoorbeeld het apart houden van duurzame soja zijn duur. Om kosten te sparen wordt daarom in de aanloopfase gewerkt met een 'groene stroom' model. De duurzame soja is daarbij traceerbaar tot aan de veevoederfabriek maar wordt in de fabriek vermengd met gangbaar veevoeder. Vergelijk het met groene stroom die wel voor u als klant is opgewekt maar op het elektriciteitsnet mengt met stroom uit andere bronnen.

Binnen drie jaar moet De Hoeve uitgroeien tot een samenwerkingsverband van vijfenzeventig boeren die in totaal

twaalfduizend ton duurzame soja per jaar gebruiken. Dat betekent afzet voor vierhonderd familiebedrijven in Brazilië die soja telen onder duurzame omstandigheden. Het aantal deelnemende keurslagers moet in diezelfde periode vertienvoudigen van vijftientig nu, naar tweehonderdvijftig in 2010. Het zijn ambitieuze doelstellingen, maar tijdens de startbijeenkomst op 23 oktober bij de Vereniging van Keurslagers maakten alle partijen een gemotiveerde indruk. In 2008 wordt eerst een test gedaan in de winkel van een keurslager, daarna wordt het varkensvlees geïntroduceerd bij alle deelnemende keurslagers. De consument wordt trouwens vooral verleid met de kwaliteit en de smaak van het vlees.

De rol van Solidaridad

Soja is een belangrijk onderwerp voor Solidaridad. De sojacoalitie heeft de problematiek rond soja effectief op de kaart gezet, het bedrijfsleven raakt gemotiveerd voor duurzame alternatieven en in Brazilië is een netwerk van duurzaam producerende familiebedrijven gevormd, die vanaf begin 2008 verantwoorde soja aan Kwetters en de Hoeve

Directeur Nico Roozen ontvangt koninklijke onderscheiding

Nico Roozen, directeur van Solidaridad, ontving op 25 oktober uit handen van minister Koenders een hoge koninklijke onderscheiding. Voor zijn jarenlange inzet voor eerlijke handel en maatschappelijk verantwoord ondernemen werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Nico Roozen zelf meldde in zijn dankwoord dat hij de onderscheiding vooral ziet als een eerbetoon aan de duizenden boeren in de duurzame handelsketens in het Zuiden en de *bewuste* consumenten in Nederland die de innoverende initiatieven van Solidaridad tot een succes hebben gemaakt.

Nico Roozen ontwikkelde samen met priester-arbeider Frans van der Hoff het idee van het Max Havelaarkeurmerk en

foto Pilgrimm Pictures

richtte in 1987 de gelijknamige stichting op. Sindsdien stond hij aan de wieg van talloze andere initiatieven en organisaties die ervoor zorgen dat boeren, arbeiders en kleine ondernemers een eerlijk inkomen kunnen verdienen.

De uitreiking vond plaats tijdens de opening van de eerste Fair Trade Week. Frans van der Hoff kreeg

↑ Minister Koenders benoemt Nico Roozen tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

zijn onderscheiding één dag eerder opgespeld door de Nederlandse ambassadrice die de koffiëcoöperatie UCIRI in Zuid-Mexico, waar Frans van der Hoff woont en werkt, met een bezoek vereerde.

foto Jan Gilhuis

‘Voor ons als Braziliaanse gezinsboeren is het erg belangrijk om directe economische samenwerking aan te gaan, zoals in dit project. We hopen dat die samenwerking verdergaat dan handel alleen en dat we een uitwisseling met Europese boeren tot stand kunnen brengen. Om kennis uit te wisselen en gaandeweg te komen tot meer duurzame manieren van productie aan beide zijden van de oceaan.’

Rui Valença, coördinator van het sojaprogramma van Fetraf, de bond voor gezinslandbouw in Brazilië, en partner van Solidaridad

gaan leveren. Bovendien is Solidaridad actief betrokken bij de Ronde Tafel voor Verantwoorde Soja die mondiale minimumafspraken over duurzaamheid in de sojateelt nastreeft. Daar zitten nagenoeg alle grote partijen aan tafel. Solidaridad wil dat in de komende jaren de grootgebruikers verantwoorde soja gaan verwerken en dat kan bereikt worden door deelname van de grote retailers, vleesverwerkers en levensmiddelenbedrijven in Nederland en Europa. Maar zij moeten gestimuleerd worden door concrete voorbeelden in de praktijk. Daarom is het belangrijk dat er voor

Campinamelk en -toetjes, het 4-Granen ei en het varkensvlees van de Keurslagers verantwoorde soja is gebruikt. Een stille revolutie speelt zich af in uw eitje en karbonaadjie. Dat moet u op uw bord gaan merken; wij denken dat ze er beter van gaan smaken.

Bram Verkerke, campagnecoördinator, en Jan Gilhuis, verantwoordelijk voor het sojaprogramma van Solidaridad.

www.voedingscentrum.nl

‘Een kip kan niet kiezen, jij wel!’

Biografie van Nicolaas Josephus Maria Rozen

Geboren op 22 april 1953 in Heemskerk

Studie:

1971 tot 1976: Contemporaine Geschiedenis aan de VU in Amsterdam.
1976 tot 1979: Theologie van het maatschappelijk handelen aan de KTHU in Utrecht.

Loopbaan:

1980 tot 1984: Landelijk coördinator van de ‘Basisbeweging van basisgroepen en kritische gemeenten’.
1984 tot 1987: Campagnemedewerker Solidaridad.
1987 tot heden: Directeur Solidaridad. Solidaridad heeft zich ontwikkeld tot een vernieuwer in Fair Trade en maatschappelijk verantwoord ondernemen. De organisatie is gegroeid van een omzet van twee miljoen euro in 1987 tot veertien miljoen euro in 2007. De personeelsformatie groeide in diezelfde periode van 4.7 fte naar 24.6 fte. Solidaridad beschikt over een breed netwerk van producentenorganisaties en

maatschappelijke organisaties in 42 landen in het Zuiden.

Huidige nevenfuncties:

- Voorzitter van het bestuur van Utz Certified
- Voorzitter van de Raad van Commissarissen van Kuyichi BV
- Voorzitter van het bestuur van MADE-BY
- Lid van de AVA van Goodies.

Overige nevenfuncties:

1988 tot 1999: Vicevoorzitter van het bestuur van de Stichting Max Havelaar.
1996-2001: Voorzitter van de Raad van Commissarissen van AgroFair BV.

Initiatiefnemer:

 1987 – Oprichting van de Stichting Max Havelaar.
1988 – Marktintroductie van het Max Havelaarkeurmerk, het eerste fairtrade keurmerk voor koffie.

 1991 – Mede-initiatiefnemer van de netwerkorganisatie van fairtrade initiatieven in Europa uitlopend op de vorming van de *Federation of Labelling Organisations* (FLO).

1996 – Oprichting van AgroFair BV, het eerste fairtrade fruitbedrijf. AgroFair is doorgroeit tot het grootste fairtrade bedrijf van Europa met een jaaromzet van ruim zestig miljoen euro aan Oké-fruit.

2001 – Oprichting van Kuyichi BV, het eerste fairtrade kledingmerk. Kuyichi is doorgroeit tot een Europees merk met een jaaromzet van ruim tien miljoen euro.

2002 – Mede-initiatiefnemer van de Stichting Utz Kapeh (nu Utz Certified), een MVO-label voor duurzame koffie. Utz Certified expandeert naar andere sectoren als cacao, thee, fruit, soja en palmolie.

2004 – Oprichting van de Stichting MADE-BY, een samenwerkingsverband van momenteel ruim twintig kledingmerken gericht op verduurzaming van de productieketen.

2006 – Medeoprichter van Goodies BV, een crossmediaal communicatieconcept voor duurzame consumptie.

‘Hier heeft het volk gew

Op 9 september 2007 won in Sipakapa (Guatemala) het Comité Cívico de gemeentelijke verkiezingen. Hetzelfde Sipakapa dat zich in 2005 in een volksraadpleging uitsprak tegen de geplande investeringen van een Canadees goudmijnbedrijf op haar grondgebied, heeft nu een onafhankelijk burgercomité aan de macht geholpen. Dit betekent een nieuw perspectief voor de ‘arme’ meerderheid van de bevolking.

Winnen'

foto James A. Rodriguez / www.mimundo.org

Het is de dag na de verkiezingen als we Sipakapa bezoeken. Dora Mirón (onze lokale contactpersoon), Vinicio López, Fausto Martínez en Sander Otten van onze partnerorganisatie COPAE en ondergetekende treffen het dorp nog wat slaperig aan, na het feest van de dag ervoor. Maar tegelijkertijd stralen mensen omdat ze beseffen hoe belangrijk deze verkiezingszege is voor het dorp. De overwinning was weliswaar nipt maar dat maakt niet uit want het Comité zal de komende periode het gemeentelijk beleid kunnen gaan bepalen. In een land waar zo weinig kansen zijn om de macht van de elite te doorbreken en te werken aan een ontwikkeling met én voor het arme deel van de bevolking, is deze verkiezingsuitslag van groot belang. Delfino Tema Bautista, die vanaf januari 2008 burgemeester zal zijn, kan het nog steeds nauwelijks geloven. Hij vertelt hoe spannend het tellen van de stemmen was. En hoe groot de ontlading toen bleek dat het Comité Cívico had gewonnen. Delfino voelt zich gedragen en gesterkt door 'zijn' mensen om een werkelijk ánder beleid te gaan voeren. Maar uiteraard zijn er ook groepen die minder blij zijn met de verkiezingsuitslag; zij vrezen voor hun belangen. Sinds het moment dat de definitieve uitslag bekend is ontvangt Delfino dan ook dreigtelefoontjes. Ook tijdens ons bezoek wordt hij gebeld. 'We weten je te vinden', wordt er gezegd. 'We gaan je vermoorden.' En dan wordt er weer opgehangen. Alleen tijdens die telefoontjes betreft het gezicht van Delfino even. De rest van ons bezoek is er een enorme glimlach op zijn gezicht te zien.

Nieuwe plannen

Die energie is ook voelbaar in de bijeenkomst die we hebben met leiders uit het dorp. Ideeën en plannen zijn er te over en het vooruitzicht dat ze die plannen nu kunnen uitvoeren stemt mensen enthousiast. Sipakapa is een gebied met potentieel: er groeien verschillende soorten fruit, er is koffie, er zijn aardappels. Allemaal producten die op de nationale en internationale markt verhandeld kunnen worden. De regio heeft ook prachtige watervallen en bergen en is daarmee aantrekkelijk voor toeristen. Het is nu van belang om al deze mogelijkheden te vertalen naar concrete en haalbare voorstellen. Ook zal het belangrijk zijn om goede technische experts in huis te halen die de inwoners met raad en daad kunnen bijstaan.

De inzet van Solidaridad is om via onze netwerken bij te dragen aan een duurzame, reële, alternatieve ontwikkeling in het gebied, gebaseerd op de wensen en praktijken van de inwoners. We willen hier zowel in financiële als inhoudelijke zin aan bijdragen. Verder willen we uitwisseling stimuleren met ervaringen van andere boerengemeenschappen in Guatemala op het terrein van de eerlijke productie en handel. Ook uitwisseling met Nederland kan interessant zijn; een zusterband tussen de parochies Sipakapa en het Brabantse Nuenen is inmiddels in oprichting.

Karen Hammink is projectverantwoordelijke voor Guatemala

Een **Comité Cívico** is, vrij vertaald, een Burgercomité. Een dergelijk comité is niet verbonden met de landelijke politieke partijen en dus ook niet met de dubieuze praktijken van deze partijen. Het Comité Cívico van Sipakapa bestaat uit betrokken inwoners van de gemeente, die een beleid willen voeren dat gericht is op duurzame ontwikkeling en dat kansen biedt aan de bevolking om hun levensomstandigheden wezenlijk te verbeteren. Het zijn grotendeels dezelfde bevlogen mensen die ook betrokken waren bij de organisatie van de volksraadpleging over de mijnbouw.

Foto-essay over de verkiezingen in Sipakapa

Elke vier jaar houden de verkiezingen de aandacht van miljoenen mensen gevangen, en steeds opnieuw is de teleurstelling groot. In dit verkiezingsjaar richtte de media haar aandacht op exotische presidentskandidaten als een ex-generaal die beschuldigd wordt van mensenrechtenschendingen, een Nobelprijswinnares die behalve vrouw ook indiaanse is, een ex-guerrillacommandant, een gehandicapte ondernemer en de gebruikelijke kandidaten van de elite. In totaal meer dan een dozijn. Hier in Guatemala spelen echter ook lokale machtsstructuren een belangrijke rol, vooral in plattelandsgemeenschappen. De gemeentelijke verkiezingen worden dan ook hard bevochten. In Sipakapa hebben de mensen die de taaië strijd tegen onrechtvaardige en destructieve mijnbouwpraktijken hebben geleid zich verenigd in een zogeheten Comité Cívico, om zo te proberen politieke macht te krijgen. Het foto-essay geeft een beeld van sleutelmomenten gedurende de laatste 48 uur van de verkiezingsstrijd, gezien door de ogen van het Comité en de bevolking van Sipakapa.

8 september 2007

9.20 uur De weg naar het dorp Tres Cruces

De bevolking van de gemeente Sipakapa in de westelijke hooglanden

van Guatemala bestaat bijna geheel uit Sipakapense Maya's. De top van de Tajumulco vulkaan, de hoogste berg van het land, is zichtbaar op de achtergrond.

10.03 uur Tres Cruces

Mensen wachten op de komst van Mgr. Ramazzini, de bisschop van San Marcos, die een speciale mis komt opdragen voor Sint Bartolomeus, de beschermheilige van Sipakapa.

11.19 uur Tres Cruces

Tijdens de viering zegt Mgr. Ramazzini: 'Broeders en zusters, morgen zijn de verkiezingen. En zoals altijd zeg ik dat ik als bisschop geen enkele politieke partij kan steunen. Echter, ik ben wel bereid mijn steun voor een burgercomité uit te spreken, vooral omdat dit comité wordt gevormd door mensen die ik persoonlijk ken, mannen en vrouwen die streven naar welvaart en welzijn voor hun gemeenschappen. Mannen en vrouwen die bedreigd zijn en echt gevaar lopen. Mannen en vrouwen die zoeken naar mogelijkheden om Sipakapa economisch te ontwikkelen. Als we blijven werken op de huidige manier, waarbij de bevelen komen van de politieke partijbureaus in Guatemala-Stad, die vaak de lokale realiteit niet kennen, die van veraf

worden bestuurd, vraag ik mezelf vaak af: Hoe kan ons land, onze gemeenten, werkelijk bloeien?'

12.30 uur Tres Cruces

Tijdens de viering wordt een huwelijk gesloten en worden 28 kinderen gedoopt.

13.25 uur Tres Cruces

Delfino Tema Bautista (rechts op de achtergrond), de burgemeesterskandidaat van het Comité Cívico, neemt deel aan de ceremonie.

13.55 uur Tres Cruces

Delfino Tema Bautista en Mgr. Ramazzini lunchen samen. Beide mannen zijn fervente tegenstanders van mijnbouw in Guatemala vanwege de destructieve manier waarop het gebeurt. Tema Bautista richtte tien jaar geleden het populaire radiostation *Sipaestereo* op en was een van de sleutelfiguren bij de nu internationaal bekende volksraadpleging over mijnbouw in Sipakapa in 2005.

9 september 2007

9.11 uur Sipakapa (belangrijkste stad van de gemeente)

Er zijn vier stembussen voor de kiezers: een voor de president, twee voor leden voor het nationale congres en voor het districtscongres en een voor de burgemeester. Er zijn achttien zogenaamde stemtafels, verdeeld over twee plaatsen in de gemeente: Sipakapa en Tres Cruces.

9.13 uur Sipakapa

Er is veel zorg over omkoping van stemgerechtigden. Het gerucht gaat dat sommige politieke partijen geld en voedsel weggeven in ruil voor een foto van het stembiljet. Omdat sommige mobiele telefoons een camera hebben, staat op het bord geschreven: 'Zet alstublieft uw mobiele telefoon uit voor het stemmen.'

9.15 uur Sipakapa

Deze verkiezingen zijn de meest gewelddadige sinds het tekenen van de Vredesakkoorden in 1996; meer dan vijftig kandidaten, politieke activisten en familieleden zijn vermoord.

Statistieken van de federale overheid melden dat in het eerste semester van 2007 2.875 moorden geregistreerd zijn, de meeste daarvan werden gepleegd met vuurwapens.

14.14 uur Sipakapa

Delfino Tema Bautista bezoekt de parochie van Sipakapa en zegt: 'Het idee om een Burgercomité op te richten vloeit voort uit ons verzet tegen de mijnbouw in de regio. We weigeren partijen die voor mijnbouw zijn politieke ruimte te geven.'

15.08 uur Sipakapa centrale park

'Het plan van het Burgercomité staat beschreven in het *Proyecto Plan Alternativo*. Er zijn vier onderdelen: infrastructuur, gezondheidszorg, onderwijs en steun voor de landbouw. Dat laatste onderdeel vormt de kern van het plan. De landbouw wordt al jaren genegeerd. We willen agrarische ontwikkeling flink stimuleren, bijvoorbeeld door biologische koffie te gaan verbouwen. We zoeken financiële steun voor landbouwprogramma's zodat we kunnen zeggen: mijnbouw heeft geen positieve gevolgen, dit zijn de alternatieven.'

16.23 uur Tres Cruces

'Een aantal gemeenschappen heeft de infrastructuur voor

gezondheidszorg, maar er zijn geen dokters en medicijnen. We gaan zoeken naar gekwalificeerd personeel en medische benodigdheden, en willen de gemeenschappen zonder medisch centrum ten minste gaan voorzien van een eerstehulpkoffer. We hopen ook twee ambulances te krijgen. Japan had er een gedoneerd maar die viel in handen van de gemeente die hem misbruikt heeft voor het vervoer van mensen en goederen, maar niet voor ziekenvervoer. Wij zullen ervoor zorgen dat, als we de ambulances krijgen, een aparte gezondheidsorganisatie dat gaat beheren, en niet de gemeente zoals nu het geval is.'

16.34 Tres Cruces

Delfino is even in gedachten verdiept terwijl hij zijn *atol* (een maïsdrank) met rijst drinkt.

17.17 uur Tres Cruces

Delfino en zijn broer Juan analyseren de gebeurtenissen rond de verkiezingen. 'We zijn beschuldigd van het najagen van persoonlijke belangen en er is zelfs gezegd dat we geld van het mijnbouwbedrijf hebben aangenomen. De familie Tema Bautista zou het meest te winnen hebben en ergens is dat natuurlijk waar. Maar we werken voor het welzijn van onze mensen. We zoeken geen voordeeltjes voor onze directe familieleden; voor ons zijn alle gemeenschappen in Sipakapa deel van onze familie.'

Zie volgende pagina >>

17.19 uur Tres Cruces

Mario Tema Bautista (rechts), ook een broer van Delfino, was burgemeester van Sipakapa van 1996 tot 2000 en is nu voorzitter van de Taalunie van Sipakapa. In het boek *Herinneringen van Sipakapa* zegt hij: 'De bevolking van Sipakapa wordt gekenmerkt door een sterke wil, het zijn vasthoudende mensen. Ze zijn ook trots op die karaktereigenschappen. Als iemand een besluit heeft genomen is er geen weg terug. Hoe moeilijk of absurd die beslissing ook mag lijken, men komt er niet op terug, wat de gevolgen of kosten ook mogen zijn.'

17.26 uur Tres Cruces

Met nog 34 minuten te gaan voor de stembussen sluiten, bezoekt Delfino even zijn moeder.

20.18 uur Sipakapa

Leden en supporters van het Burgercomité verzamelen zich in het hoofdkwartier om te wachten op de uitslag.

21.40 uur Sipakapa

Mario en Juan Tema Bautista analyseren de resultaten. Die laten een nek-aan-nek-race zien en er tekent zich een patroon af. De resultaten van het stembureau in Sipakapa zijn vooral ten gunste van de zittende burgemeester die hoort bij de GANA-partij, terwijl de resultaten uit Tres Cruces in overgrote meerderheid voor het Burgercomité zijn. De familie van de vertrekkende president Berger, ook van de GANA-partij, is een van de grootste aandeelhouders van Montana Exploradora, het dochterbedrijf van het Canadese Goldcorp en eigenaar van de Marlin mijn.

22.05 uur Sipakapa

Bijna alle stemmen zijn geteld. Het Burgercomité heeft een minimale voorsprong van 71 stemmen. De laatste, nog niet getelde stemmen, zijn afkomstig uit Sipakapa en de leden van het Burgercomité geloven niet meer in een overwinning. Sommigen hebben moeite hun zenuwen de baas te blijven.

22.46 uur Sipakapa

De laatste resultaten komen eindelijk binnen. Met 46 stemmen verschil wint het Burgercomité de verkiezingen.

23.06 uur Sipakapa

Euforische mensen gaan de straat op om de overwinning te vieren.

23.07 uur Sipakapa

Binnen, in het hoofdkwartier van het Burgercomité, klinkt: 'Hier heeft het volk gewonnen!'

23.09 uur Sipakapa

In zijn eerste interview als nieuwe burgemeester-*electo* van de gemeente Sipakapa voor de periode 2008-2012 zegt Delfino Tema Bautista: 'Ik voel me gerust en we gaan aan het werk om uit te voeren wat we beloofd hebben. Geen valse beloftes, maar zaken die we wel kunnen realiseren. Heel veel dank voor iedereen die ons gesteund heeft. We vragen de internationale organisaties om ons te steunen om waar te kunnen maken wat we beloofd hebben.'

Meer informatie: www.solidaridad.nl/geroofdgood

Tekst en foto's: James A. Rodriguez/
www.mimundo.org
Vertaling: Gudule Boland

Op reis met Wederzijds in 2008

Vereniging Wederzijds is een vrijwilligersorganisatie die betrokkenheid wil bevorderen bij mensen die in de landen van het Zuiden werken aan een meer rechtvaardige maatschappij en de verbetering van levensomstandigheden. Ze doet dat ondermeer door het organiseren van reizen naar ontwikkelingslanden.

Op reis met Wederzijds betekent kleine gezelschappen, vijf tot tien personen, en bezoeken aan plaatsen waar mensen door samenwerking de achterstandssituaties waarin ze verkeren te lijf gaan. Vaak ontstaat echt contact en raken bezoekers geboeid door de wijze waarop mensen zich met veel enthousiasme en vasthoudendheid, ondanks tal van moeilijkheden, stapje voor stapje vooruit werken. Na afloop van de reis kan desgewenst contact gehouden worden door mee te doen in de kleine landenwerkgroepen van de Vereniging Wederzijds.

Er worden reizen georganiseerd naar Brazilië, India, Indonesië en Tanzania. Met reisbegeleiders die langdurige ervaringen in en praktische kennis van die landen hebben. Ze werken als vrijwilligers voor Wederzijds; een vereniging zonder financiële doeleinden.

In een aantal voorbereidingsbijeenkomsten wordt gezamenlijk besproken welke plaatsen en groepen bezocht zullen worden en wordt de reis inhoudelijk voorbereid. Ook over de wijze van reizen, overnachten (kan soms bij mensen thuis) en interessante toeristische plaatsen die men wil bezoeken wordt overlegd. Elke deelnemer betaalt de eigen reis- en verblijfkosten plus zijn of haar deel in de reis- en verblijfkosten van de reis leider.

Op zaterdag 12 januari 2008 om 13.00 uur presenteren de reis leiders in de Kargadoor in Utrecht (Oudegracht 36) de reizen naar Brazilië, India, Indonesië en Tanzania. Aanmelden voor de geheel vrijblijvende bijeenkomst bij Karel van de Putte, tel. 0346-567713, voorzitter@wederzijds.com.

Meer informatie: www.wederzijds.com

↓ **Impressies van de koffietour in Tanzania**

foto's Paseo

Op reis met PASEO

Neem eens een kijkje in het dagelijkse leven van boerenfamilies die gecertificeerde koffie, fruit en cacao produceren; want dat kan nu! Onder de naam PASEO worden diverse tours aangeboden die de oorsprong laten zien van bijvoorbeeld ons kopje koffie en onze Oké-banaan. Enthousiaste gidsen begeleiden de bezoekers naar de plantages om kennis te maken met de boeren en het hele productieproces. Zo zien toeristen van dichtbij de toegevoegde waarde van eerlijke handel. De inkomsten uit de toeristische activiteiten komen rechtstreeks ten goede aan de boerenfamilies, bij wie ook wordt geluncht.

Het PASEO-programma biedt de producenten ondersteuning in het ontwikkelen van de tours en excursies en het bouwen van eenvoudige accommodaties en andere faciliteiten voor toeristen. Zo is er in Tanzania een camping gekomen. Ook biedt het programma trainingen om professionele gidsen op te leiden en is er ondersteuning bij marketing en promotie. De koffietour in Tanzania, de bananentour in Ecuador en de sinaasappeltour in Zuid-Afrika worden goed bezocht door diverse reisorganisaties. In de nabije toekomst wordt dit aanbod uitgebreid naar andere landen (Bolivia, Ethiopië) en producten (cacao en katoen).

Van 9 tot en met 13 januari 2008 vindt u het PASEO-programma op de Vakantiebeurs in Utrecht. Kom kennis maken in de stand in hal twee van de Jaarbeurs; u bent van harte welkom. Meer informatie over het toerismeprogramma is te vinden op de (Engelstalige) website: www.paseo.nu of www.solidaridad.nl.

‘De indiaanse kijk op de conquista’

Oude tradities voor een nieuwe toekomst

Geschiedenisboeken in Guatemala laten er geen twijfel over bestaan: Columbus heeft Amerika ontdekt en met de komst van de Spanjaarden werd in heel het continent de basis gelegd voor ontwikkeling en beschaving. Maar hoe zagen de oorspronkelijke bewoners, waaronder de Maya's, de 'conquistadores' die in de zestiende eeuw ongevraagd en met veel geweld hun woongebied binnenvielen?

De 'visión de los vencidos' of 'visie van de overwonnenen' heeft in Guatemala eeuwenlang bedolven gelegen onder de grootspraak van de overwinnaars. Maar in die situatie komt de laatste tijd verandering. Zo heeft de Nederlandse wetenschapper Ruud van Akkeren zich gespecialiseerd in het doen van onderzoek naar de bronnen van de Mayacultuur. Al jaren bestudeert hij in Guatemala oude handschriften en onderzoekt hij ruïnes van Mayatempels, -forten en -paleizen. Over de resultaten van zijn onderzoek schrijft van Akkeren geleerde artikelen in internationale tijdschriften en doceert hij aan Nederlandse universiteiten. Maar daar laat hij het niet bij. De helft van het jaar verblijft de wetenschapper bij de Maya's, om zijn kennis met hen te delen. Van Akkeren organiseert in Guatemala cursussen voor onderwijzers

en gemeenschapsleiders over de oorsprong en de geschiedenis van de Maya's, samen met hen trekt hij eropuit om in het eigen woongebied archeologisch onderzoek te doen. Het handboek dat van Akkeren heeft geschreven heet 'De indiaanse kijk op de conquista'. Bij het boek hoort een spannende powerpointpresentatie, waarin wordt getoond hoe de familie Xkaqtap in de zestiende eeuw de harde confrontatie tussen Spaanse indringers en Mayastrijders beleefde. Dankzij een buitenlandse geleerde ontdekten Maya's dat hun voorouders geen weerloze slachtoffers waren van de Spanjaarden, maar dat ze krachtig verzet boden tegen de indringers. En dat veel van de cultuur van toen voortleeft in het dagelijkse leven van de Mayabevolking van nu.

Nieuwe dageraad

Ak'Kutan, 'nieuwe dageraad', dat is de naam van het studiecentrum van de paters Dominicanen in de provincie Verapaz in Guatemala. Verapaz wil zeggen 'ware vrede', een naam die de streek dankt aan de monnik Bartolomé de las Casas die hier in de zestiende eeuw het christelijke geloof verbreidde. Hij deed dat niet met dwang en geweld, maar vreedzaam, door aansluiting te zoeken bij de geloofstradities van de Maya's. Bijna vijf eeuwen na de 'eerste kerstening' wordt in Verapaz nog steeds gezocht naar een verrijkende ontmoeting tussen christendom en de cultuur en

foto Paul Smeets

spiritualiteit van de Maya's. Toch onderscheiden de Dominicanen van nu zich van hun illustere voorganger Las Casas, die vooral uitging van zijn eigen inzichten en interpretaties. In het werk van onderzoek en vorming van Ak'Kutan staan de Maya's zelf centraal, hun gewoonten en ervaringen, hun eigen kijk op het leven, op de persoon en de gemeenschap, op de aarde en de kosmos. Dankzij Ak'kutan zijn er de afgelopen jaren *'investigadores culturales'* gevormd, plaatselijke leiders die samen met de leden van de gemeenschap waartoe ze behoren onderzoek doen naar de oorsprong en het voortbestaan van tradities en rituelen rond het verbouwen van de maïs, rond geboorte, huwelijk en dood. Nog steeds is het 'inplanten' van het evangelie in de cultuur van de Maya's een belangrijke doelstelling van de kerk in Verapaz. Maar de medewerkers van Ak'Kutan zijn ervan overtuigd dat alleen de plaatselijke gemeenschappen zelf een vruchtbare verbinding kunnen leggen tussen het evangelie en de eigen eeuwenoude tradities. Maya's in de hoofdrol, dat is echt een 'nieuwe dageraad' in Guatemala.

Mensen van maïs én koffie

In de gemeente Tukurú, ook in Verapaz, heeft de bevolking veel tradities en gebruiken die samenhangen met het verbouwen van de maïs in ere gehouden. Nog steeds worden indrukwekkende rituelen uitgevoerd vóór het zaaien van

de maïs, nog steeds wordt in feestelijke vieringen gedankt voor een goede oogst. Toch zijn de inwoners van Tukurú niet enkel 'mensen van maïs'. Dankzij jarenlange strijd zijn zij erin geslaagd een gedeelte van de koffieplantages in bezit te krijgen die vroeger toebehoorden aan grootgrondbezitters. Dat gebied willen de Mayaboeren van Tukurú nu omvormen tot een efficiënte coöperatie, die eersteklas koffie produceert voor de internationale markt. Solidaridad heeft in het verleden de strijd om grond in Tukurú ondersteund; met deskundig advies op het gebied van productieverbetering en Fair Trade wil Solidaridad nu bijdragen aan duurzame economie in de streek van Verapaz. De plaatselijke bevolking heeft wel te kennen gegeven dat ze ook bij de productie van koffie de eigen cultuur niet uit het oog wil verliezen. De liefde voor de eigen tradities is ongetwijfeld mede te danken aan het vormingswerk van Ak'Kutan in deze streek. In het landschap rond Tukurú zijn nog veel tastbare overblijfsels van de Mayacultuur aanwezig, in de vorm van oude offerplaatsen en ruïnes van belangrijke bouwwerken. Ruud van Akkeren kent de streek op zijn duimpje; hij heeft toegezegd dat hij de inwoners van Tukurú graag wil begeleiden bij hun zoektocht naar de eigen wortels. Een ontdekkingsreis naar het verleden, als opmaat voor een nieuwe toekomst.

Mario Coolen is studiesecretaris van Solidaridad.

Milieuvriendelijker produceren in Zuid-India

De katoen van de boeren van Chetna Organic wordt grotendeels verwerkt in de regio Tirupur. In het algemeen staat de kledingindustrie bekend om slechte arbeidsomstandigheden en milieuvervuiling. Niet echt een goede omgeving om die schone katoen te verwerken. Arbeidsomstandigheden krijgen al veel aandacht. Tijd om ook de milieuproblemen aan te pakken.

Tirupur in Zuid-India heeft de bijnaam 'Knit City'; er is een groot aantal bedrijven dat gebreide stoffen (*knitwear*) verwerkt en exporteert. Het gaat vooral om T-shirts, polo's en ondermode. De afgelopen decennia is deze industrie flink gegroeid en dat heeft een positieve invloed op de werkgelegenheid en economische groei van de regio gehad. Maar er zijn ook negatieve effecten op de lokale samenleving. De Indiase NGO *Partners in Change* heeft, met steun van Solidaridad, de problemen helder uiteengezet in de publicatie *Knitted Together*. Een paar voorbeelden: het hoge watergebruik (inherent aan de textielverwerking) en het lozen van vervuild water hebben het oppervlakte- en grondwater vervuild. Door het ontbreken van opslagmogelijkheden voor vervuild slib van waterzuiveringsinstallaties

is bodemvervuiling opgetreden op de dumpplaatsen. Een derde milieuprobleem is het gebruik van grote hoeveelheden brandhout. Gas is er niet in Tirupur en dat noodzaakt bedrijven om hout te gebruiken voor het opwekken van stoom. Omdat er in de nabije omgeving van Tirupur geen hout meer beschikbaar is, komt dat uit verderweg gelegen gebieden. Het zijn problemen waar je niet bij stil staat als je een nieuw T-shirt koopt.

Wat doet Solidaridad?

De publicatie *Knitted Together* is een voorbeeld van een project dat Solidaridad vanuit het textielprogramma heeft opgestart. Het heeft bedrijven, maatschappelijke organisaties en vakbonden in Tirupur bewust gemaakt van belangrijke onderwerpen op het terrein van duurzaamheid. Denk daarbij aan onderwerpen als arbeidsomstandigheden in de fabrieken en aan milieuproblematiek in de keten, variërend van het bestrijdingsmiddelengebruik in de katoenteelt tot de afvalwaterproblematiek.

Solidaridad besteedt ook aandacht aan kennisoverdracht, training en praktische ondersteuning. Het doel is om de verschillende actoren in Tirupur beter in staat te stellen een bijdrage te leveren aan de verduurzaming van de kleding- en textielproductie in India.

In Nederland promoot Solidaridad, samen met onder andere MADE-BY, duurzame kleding en textiel. Het aantal consumenten dat weet heeft van de problemen in de kledingketen groeit en daarmee het aantal potentiële klanten voor duurzaam geproduceerde kleding.

Aandacht voor textielververijen

Het verven van kleding is een vies en energieverwendend proces. Voor het verven van één kilo stof is honderd liter water nodig en het verven gebeurt op hoge temperaturen. Dat betekent veel vervuild afvalwater én een hoog energieverbruik om al dat water op de juiste temperatuur te krijgen en de stoffen vervolgens weer te drogen. Solidaridad is, met financiële steun van het ministerie van VROM, dit jaar gestart met een project om aandacht te vragen voor de milieuproblematiek van het verven van textiel, zowel in ontwikkelingslanden als in Nederland.

Feiten over Knit City Tirupur

- 750 ververijen in een gebied van 43 km²;
- per dag voeren 3.000 vrachtwagens 30 miljoen liter water naar Tirupur, bestemd voor de textielindustrie;
- jaarlijks gebruikt de textielindustrie rond de 500.000 ton brandhout.

In Tirupur heeft de rechter bepaald dat alle textielververijen door middel van zeer geavanceerde waterzuiveringsinstallaties hun afvalwater moeten behandelen én dat zij geen afvalwater meer in de rivier mogen lozen. Met deze technieken wordt een groot deel van het water gerecycled in de fabriek. De kleine stroom zeer sterk verontreinigd water wordt verdampt, waarna alleen nog slib overblijft. Dit proces verlicht de waterproblematiek in de benedenstroomse gebieden enorm. Helaas is het probleem hiermee niet helemaal opgelost; ook voor de verwerking van het slib zal een oplossing moeten worden gezocht.

In dit project kijken een milieuvan adviseur van CREM, een bureau voor duurzame ontwikkelingsprojecten, een technisch expert van TNO, vertegenwoordigers van Indiase NGO's en de technische staf van een aantal fabrieken naar *good practices*, manieren van werken die al zijn ingevoerd en waar an-

dere fabrieken van kunnen leren. Ze kijken vooral naar mogelijkheden om de huidige processen te verbeteren. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om energie- en waterbesparing en verbeterd chemicaliëngebruik en -opslag. Het mooie van besparingsmaatregelen is dat deze tot kostenbesparingen leiden; de benodigde investeringen worden dus snel terugverdiend. In één van de deelnemende fabrieken zijn de stoomleidingen geïsoleerd en dat reduceerde het energieverbruik met zo'n vijftien tot twintig procent. De materiaal- en arbeidskosten werden binnen enkele maanden

↑ **Vervuild water wordt opgevangen in een open reservoir, gereinigd in de waterzuiveringsinstallatie en grotendeels hergebruikt in de fabriek.**

terugverdiend. Aan de hand van de ervaringen met deze fabrieken zal een seminar worden georganiseerd voor een groot aantal fabrieken om ook hen bewust te maken van de mogelijkheid, en noodzaak, verbeteringen door te voeren.

Janet Mensink is verantwoordelijk voor het *fashion* programma van Solidaridad en Marieke Weerdesteijn is consultant bij CREM

 Meer weten: op het weblog www.solidaridad.nl/ environmental-project worden korte teksten over de voortgang van dit project geplaatst.

De Engelstalige publicatie *Knitted Together* kan worden gedownload op: <http://www.picindia.org/Upload/view/publicationDownloadfile.asp?rep=4>

Een gratis exemplaar bestellen bij Solidaridad kan ook (info@solidaridad.nl)

Grootste keus in biologisch in tien jaar, Plus en Jumbo scoren het best

Duurzaam aanbod in de supermarkt stijgt flink

Supermarkt Plus heeft de meeste biologische producten, terwijl Jumbo koploper is in Fair Trade. Uit de jaarlijkse EKO- en fairtrade tellingen van Milieudefensie en Solidaridad blijkt dat het aanbod van biologische en fairtrade producten in de supermarkten sterk is gestegen. Op 6 november ontving de Plus aan de Arnhemseweg in Amersfoort zowel de EKO-Award als de Fair Trade-Award 2007. Deze supermarkt heeft maar liefst 983 biologische en 67 fairtrade producten op de schappen liggen.

foto Brenda Poppenk

Uitreiking van de EKO en de fairtrade award 2007. Vlnr Wouter van Eck (Milieudefensie), Jurgen Veltrop (bedrijfsleider Plus Amersfoort), Krijn Vermeulen (ondernemer supermarkt Plus) en Nico Roozen (directeur Solidaridad).

Het aanbod van biologische producten was gemiddeld 69 producten; het hoogste niveau in tien jaar. Het aanbod van fairtrade producten was gemiddeld acht producten per filiaal. Een stijging van ruim dertig procent in vergelijking met de eerste fairtrade telling vorig jaar. Plus scoort als keten het best met gemiddeld 238 biologische producten per filiaal, gevolgd door Jumbo, Albert Heijn en Vomar.

Jumbo scoort net als vorig jaar het best met fairtrade producten; gemiddeld had de keten 26 'eerlijke' producten op de schappen. Acht meer dan vorig jaar.

M'Brave T-shirts nu te koop op internet

Niet meer zoeken in de winkel maar direct bestellen via internet, zonder verzendkosten.

www.m-braveshop.com

100% Organic cotton bij Odin en Scapino

De basics van 100% organic cotton, zoals T-shirts en polo's voor vrouwen en mannen, zijn gemaakt van 100% biologische katoen uit Peru, India en Benin en worden geproduceerd onder sociaal-verantwoorde omstandigheden. In ieder kledingstuk zit het blauwe Made-By-knoopje en een code. Op www.made-by.nl vindt u met de code de mensen die de katoen geteeld en geplukt en de kleding genaaid hebben.

Waar te koop?

Bij Scapino-winkels in Den Bosch, Aartselaar (België), Den Burg,

Harderwijk, Apeldoorn, Groningen (vismarkt) en de webshop van Scapino www.scapino.nl zijn witte dames V-hals T-shirts en witte heren T-shirts te koop. Waarschijnlijk duurt die actie enkele weken in november en december.

Odin heeft in de maand november een aanbieding met T-shirts van 100% organic cotton voor haar klanten.

www.odin.nl

UTZ cacao gestart

Komt er na UTZ gecertificeerde koffie ook UTZ chocolade? Cargill, Heinz Benelux (De Ruijter, Venz en Kwatta), Ahold, UTZ CERTIFIED en Solidaridad zijn gestart met de voorbereidingen. Een belangrijk productieland voor cacao is Ivoorkust waar bijna de helft van de wereldproductie vandaan komt. Er lopen nog besprekingen met andere grote chocolademerken die eveneens interesse hebben getoond in UTZ cacao. Daarmee is een stevige marktbasis voor verduurzaming van de cacaosector gelegd. Die brede basis is cruciaal want Ivoorkust is een diep verscheurd land met grote problemen op het gebied van vrede, veiligheid en duurzame economische ontwikkeling. Alleen door gezamenlijke inspanning kan daar een begin gemaakt worden met duurzame productie.

www.utzcertified.org

Solidaridad

't Goylaan 15, 3525 AA Utrecht
030 272 03 13

www.solidaridad.nl